

ΑΓΝΩΣΤΑ ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΒΛΑΣΤΑΡΙ

Υ Π Ο

Π. Β. ΠΑΣΧΟΥ

Εἰς ἐμπεριστατωμένον ἄρθρον τοῦ καθηγητοῦ Γ. Ι. Θεοχαρίδου, δημοσιευθὲν εἰς τὸ ἐγκριτὸν βυζαντινολογικὸν περιοδικὸν τῶν Βρυξελλῶν «Βυζάντιον» ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ Ματθαῖος Βλάσταρις καὶ ἡ μονὴ τοῦ κύρ-Ἰσαάκ ἐν Θεσσαλονίκῃ»¹, ἔρχονται εἰς φῶς νέαι ἀπόψεις περὶ τοῦ ἔργου τοῦ ἱερομονάχου Ματθαίου (ιδ' αἰ.), ὡς καὶ περὶ τοῦ τόπου εἰς ὃν ἦτο ἐκτισμένη ἡ ἱερὰ μονὴ τῆς Περιβλέπτου, «ἦν ἐν μέσῃ τῇ περιφανεῖ πόλει Θεσσαλονίκῃ ὃ περιφανῆς τῷ ὄντι καὶ ὅσιος πατὴρ ἡμῶν ἐξ αὐτῶν κρηπίδων ἐδείματο Ἰσαάκ»². Καὶ περὶ μὲν τῆς πιθανότητος ἢ μὴ τοῦ ταυτισμοῦ τῆς μονῆς τοῦ κύρ-Ἰσαάκ πρὸς τὸν σημερινὸν ἱερὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος, κείμενον περὶ τὰ τριακόσια μέτρα δυτικῶς τῆς Ἀψίδος τοῦ Γαλερίου, νομίζομεν ὅτι αἱ θέσεις τοῦ καθηγητοῦ Θεοχαρίδου εἶναι ἀρκούντως ἰσχυραὶ καὶ πειστικὰ τὰ πρὸς τὸν ταυτισμὸν ἐπιχειρήματά του³. Ὅσον ἀφορᾷ, ὅμως, εἰς τὸ νέον ἔργον τὸ ὁποῖον προτείνει πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ καταλόγου τῶν γνωστῶν ἔργων τοῦ Βλάσταρι, δὲν μᾶς εὐρίσκει συμφώνους, ἐφ' ὅσον δὲν δυνάμεθα νὰ ἴδωμεν ὀλόκληρον τὸ χειρόγραφον κείμενον τῆς πραγματείας «Περὶ τοῦ νομικοῦ Πάσχα καὶ περὶ τῆς πανσελήνου διαφωνίας», ἣτις ἀρχεται διὰ τοῦ «Ἄριστα μὲν πάντων...»⁴. Τὸ ἔργον τοῦτο ἐλλείπει βεβαίως ἀπὸ τὸν κατάλογον, τὸν ὁποῖον δίδει ὁ τελευταῖος—χρονικῶς—περὶ τοῦ Βλάσταρι γράψας Καθηγητῆς Παν. Κ. Χρήστου⁵, εὐρίσκεται ὅμως—ἐκτὸς ἐλάχιστα πιθανῆς συμπτώσεως εἰς τὰ ἐξωτερικὰ μόνον χαρακτηριστικὰ—ἐνσωματωμένον εἰς τὸ Σύνταγμα τοῦ Βλάσταρι: «Περὶ τοῦ νομικοῦ πάσχα, καὶ τῆς περὶ τὴν πανσέληνον διαφωνίας»⁶, ἀρχεται δὲ καὶ τοῦτο

1. Βλ. Βυζάντιον, τ. XL, 1970, σσ. 437-459.

2. Ἐνθ' ἀν., σελ. 450.

3. Ἐνθ' ἀν., σελ. 454-458.

4. Βλ. Κ. Β. Στεφανίδου, Οἱ κώδικες τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἐν Byzantinische Zeitschrift, τ. 16, 1907, σελ. 280 (ἀρ. 38 τοῦ κώδ. 1164/129). Πρβλ. Γ. Ι. Θεοχαρίδου, Ἐνθ' ἀν., σελ. 441. Cyrus Giannelli, Codices Vaticani Graeci 1485-1683, Roma MCML, σελ. XVII καὶ 2 (Cod. Vat. Gr. 1485, ff. 73-76).

5. Βλ. Παν. Κ. Χρήστου, Βλάσταρις Ματθαῖος, ἐν Ὁρθοσκευτικῇ καὶ Ἡθικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ, τ. Γ' σσ. 928-930, Ἀθήναι 1963.

6. Βλ. Γ. Α. Πάλλη καὶ Μ. Ποτλῆ, Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν Κανόνων κλπ., τ. 6ος, Ἐν Ἀθήναις 1859, σελ. 419 κ. ἐ.

διὰ τοῦ «Ἄριστα μὲν πάντων, καὶ ὡς οὐκ ἄν τις ᾤηθη κάλλιον, τὸ παρὸν κα-
νόνιον τοῖς Πατράσι συντέθεται...»⁷.

Ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἡμεῖς θὰ ἠδυνάμεθα νὰ εἴπωμεν σήμερον⁸ ἐπὶ τοῦ θέ-
ματος τῶν ἀγνωστων ἔργων τοῦ Βλάσταρι εἶναι τὰ ἐξῆς. Ὑπάρχουν πιθανώ-
τατα καὶ ἄλλα ἔργα τοῦ Βλάσταρι ἀγνωστα ἀκόμη εἰς ἡμᾶς, τὰ ὁποῖα θὰ ἔλ-
θουν σὺν τῷ χρόνῳ εἰς φῶς διὰ τῆς ἐρεῦνης καί, κυρίως, διὰ τῆς πλήρους καὶ
συστηματικῆς καταλογογραφῆσεως τῶν βυζαντινῶν καὶ μεταβυζαντινῶν χει-
ρογράφων, ἀποκειμένων εἰς δημοσίας, μοναστηριακὰς καὶ ἄλλας ἰδιωτικὰς βι-
βλιοθήκας. Τό γε νῦν ἔχον, εἰς τὰ ἀγνωστα ἔργα τοῦ Βλάσταρι — ἐκτὸς α)
τῶν ποιητικῶν του, τὰ ὁποῖα προσεχῶς ἐκδίδομεν καὶ περὶ τῶν ὁποίων μακρὸν
ποιούμεθα λόγον εἰς τὴν προμνημονευθεῖσαν μελέτην μας περὶ τοῦ Βλάσταρι
ὡς Ὑμνογράφου — δυνάμεθα, μετὰ βεβαιότητος, νὰ προσθέσωμεν β) καὶ τὴν
ἐπὶ τὸ ἑλληνικώτερον διόρθωσιν καὶ διασκευὴν τῆς «Κ λ ί μ α κ ο ς» τοῦ ἁγίου
Ἰωάννου, τὴν ὁποίαν μᾶς διέτωσεν ὀλόκληρον ὁ ὑπ' ἀριθμὸν 25 Κῶδιξ τῆς Ἱ.Μ.
Βλατάδων⁹ (ιε' αἰῶνος). Οἱ γινῶσται τῶν ἔργων καὶ τοῦ ὕφους τοῦ Ματθαίου
Βλάσταρι δὲν θὰ δυσκολευθοῦν νὰ τὸν ἀναγνωρίσουν εἰς τὴν ἐν λόγῳ διασκευὴν.

7. Ἡ εἰς τὸν τίτλον παρατηρουμένη διαφορὰ εἶναι συνήθης εἰς τὰ βυζαντινὰ χει-
ρόγραφα μεγάλης ἐξαπλώσεως λόγῳ πρακτικῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀναγκῶν. Βεβαίως, στη-
ριζόμενός τις εἰς τὸν κώδικα 1375 τῶν Παρισίων, τὸν ὁποῖον μεταξὺ ἄλλων ἐχρησιμοποίη-
σαν οἱ πρῶτοι ἐκδότες τοῦ Συντάγματος, θὰ ἠδύνατο νὰ ἐκλάβῃ τὴν ἐν λόγῳ πραγματείαν
ὡς αὐτοτελὲς ἔργον τοῦ Βλάσταρι, ἰδίᾳ λόγῳ τῆς, συνήθους εἰς τὸν συγγραφέα, ἐπιγραμμα-
τικῆς κεφαλίδος:

Ματθαῖος ἔγνω ταυτὶ συντεταχέναι.

(βλ. Ράλλη καὶ Ποτλῆ, ἐνθ' ἄν., σελ. 419 σημ.).

Τὸ ἐπίγραμμα, ὅμως, τοῦτο εἰς κώδικα τῆς Μόσχας εὐρίσκεται πρὸ τῆς Συνόψεως
«Ἐκ τῶν ἀποκρίσεων Ἰωάννου ἐπισκόπου Κίτρους...» (βλ. Silvio Giuseppe
Mercati, *Collectanea Byzantina*, vol. I, Bari 1970, p. 242, not. 5) καὶ τὸ
πρόβλημα χρήζει μελέτης, ἥτις εἶναι πῶς ἐπισφαλῆς πρὸ τῆς κριτικῆς ἐκδόσεως τῶν
κειμένων.

8. Ὡς γνωστὸν (βλ. Κ. Μ η τ σ ά κ η, Βυζαντινὴ καὶ νεοελληνικὴ παραῦμνογραφία,
ἐν Κ λ η ρ ο ν ο μ ί α, τ. Δ', τεῦχ. Β', Θεσσαλονίκη 1972, σελ. 317, σημ. 1), ἀπὸ τινων
ἐτῶν ἀσχολούμεθα μὲ τὴν ἐκδοσιν τοῦ ὕμνογραφικοῦ ἔργου τοῦ Βλάσταρι, βάσει τῆς χειρο-
γράφου παραδόσεως. Τῆς ἐκδόσεως προηγεῖται μακρὰ μελέτη-διατριβὴ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ
Μ α τ θ α ῖ ο ς Β λ ά σ τ α ρ ι ς ὡ ς ὕ μ ν ο γ ρ ά φ ο ς», ἥτις εὐρίσκεται σχεδὸν περὶ
τὸ τέλος.

9. Ὁφείλομεν χάριτας εἰς τὸ Πατριαρχικὸν Ἰδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν τῆς Ἱ.Μ.
Βλατάδων, τὸ ὁποῖον λίαν εὐγενῶς ἔθεσεν εἰς τὴν διάθεσίν μας τ' ἀπαραίτητα διὰ τὴν ἐπι-
στημονικὴν ἐρευναν φωτοαντίγραφα τοῦ ἐν λόγῳ Κώδικος.

Διὰ τοὺς ἄλλους ἐρευνητὰς χρειάζεται, ἴσως, νὰ παραθέσωμεν ὀλίγους στίχους ἐκ τοῦ προτασσομένου ἐπιγράμματος τοῦ Ματθαίου¹⁰.

Τὴν πνευματικὴν εὐφροῶς Ἰωάννης,
τῶν ἀρετῶν κλίμακα συνθεῖς τοῖς λόγοις
τὴν πρὸς Θεὸν ἔδειξεν ἀπλανῆ τρίβον·
ἐνιαχοῦ δ' αὕτη γε λέξιν καὶ φράσιν,
5 ἑλληνικῆς ἔχουσα παιδείας ξένην,
πολλῆς χυδαιότητος ἐμπεπλησμένην,

.

ὀρθοῦντες ἡμεῖς τῶν μερῶν εὐγνωμόνως
δοκοῦμεν ὡς εὐρυθμα βαίνειν τὸν λόγον·

15 τὸν Σῆμ γὰρ ἐζήλωσα καὶ τὸν Ἰάφεθ

Ματθαῖος οἰκτρὸς ἐν μονασταῖς καὶ θύτης·

.

Εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ εἰς τὸ τέλος τοῦ χφ. ὑπάρχουν καὶ ἄλλα ἐπιγράμματα, ἀλλὰ περὶ τούτων ἄλλοτε καὶ ἀλλαχοῦ.

10. Βλ. fol. 4ν. Πρβλ. καὶ Σωφρόνιον Εὐστρατιάδην, ἐν Γρηγόριος Παλαμάς, τ. Β', 1918, σελ. 328-330. — Τὴν Κλίμακα ταύτην, διωρθωμένην ὑπὸ τοῦ Βλάσταρι, ὡς καὶ τ' ἄλλα πρωτότυπα θεολογικὰ ἔργα του, τὰ ὁποῖα συνελέξαμεν εἰς φωτοαντίγραφα, ἐλπίζομεν, σὺν Θεῷ, νὰ ἐκδώσωμεν ἐν τῷ μέλλοντι, βάσει ὄλων τῶν γνωστῶν χειρογράφων, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς δὲν εἶναι διόλου μικρὸς.